

ФОРМУВАННЯ АНАЛІТИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

ОТЕНКО В. І.

УДК 658.012

Отенко В. І. Формування аналітичного інструментарію оцінки ефективності діяльності підприємства

Робота присвячена вивченню теоретичних засад і практичних положень оцінки та аналізу ефективності діяльності підприємства. Розкрито сутність таких понять, як ефект, ефективність, ефективність діяльності підприємства, виробнича ефективність. Визначено, що головним критерієм ефективного функціонування підприємства слід вважати економічну ефективність. Розглянуто основні підходи та методи оцінки ефективності функціонування підприємства, що використовуються в сучасній практиці. У роботі запропоновано певну послідовність виконання аналітичної роботи з метою аналізу та оцінки ефективності господарської діяльності підприємства, представлено методи, інструментарій та необхідне інформаційне забезпечення, що використовується на кожному етапі оцінки ефективності діяльності підприємства. Як основні етапи аналізу та оцінки ефективності діяльності підприємства пропонуються: 1) уточнення об'єктів, мети і задач аналізу, складання плану аналітичної роботи; 2) розробка системи синтетичних і аналітичних показників; 3) збір і підготовка до аналізу необхідної інформації; 4) аналіз структури та динаміки даних показників для оцінювання ефективності фінансів; 5) оцінювання таксономічних показників за складовими ефективності та інтегральна оцінка ефективності; 6) багатофакторний кореляційно-регресійний аналіз ефективності господарської та фінансової діяльності; 7) факторний аналіз ефективності фінансової діяльності; 8) оцінка результатів аналізу та пошук засобів підвищення економічної ефективності господарювання за допомогою застосування комплексного програмного забезпечення. Запропоновані етапи оцінки ефективності господарської діяльності підприємства підпорядковані досягненню стратегічної мети підприємства.

Ключові слова: ефективність, ефективність діяльності, показники ефективності, оцінка ефективності, аналіз, інструментарій.

Табл.: 1. **Бібл.:** 26.

Отенко Василь Іванович – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри менеджменту та бізнесу, Харківський національний економічний університет (пр. Леніна, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: ovi@hneu.edu.ua

УДК 658.012

UDC 658.012

Отенко В. И. Формирование аналитического инструментария оценки эффективности предприятия

Работа посвящена изучению теоретических основ и практических положений оценки и анализа эффективности деятельности предприятия. Раскрыта сущность таких понятий, как эффект, эффективность, эффективность деятельности предприятия, производственная эффективность. Главным критерием эффективного функционирования предприятия следует считать экономическую эффективность. Рассмотрены основные подходы и методы оценки эффективности функционирования предприятия, которые используются в современной практике. В работе предложена последовательность выполнения аналитической работы по анализу и оценке эффективности хозяйственной деятельности предприятия, определен необходимый инструментальный и информационное обеспечение, используемое на каждом этапе оценки эффективности деятельности предприятия. В качестве основных этапов анализа и оценки эффективности деятельности предприятия предлагаются: 1) уточнение объектов, целей и задач анализа, составление плана аналитической работы; 2) разработка системы синтетических и аналитических показателей; 3) сбор и подготовка к анализу необходимой информации; 4) анализ структуры и динамики показателей для оценки эффективности финансов; 5) оценка таксономических показателей по составляющим эффективности и интегральная оценка эффективности; 6) многофакторный корреляционно-регрессионный анализ эффективности хозяйственной и финансовой деятельности; 7) факторный анализ эффективности финансовой деятельности; 8) оценка результатов анализа и поиск средств повышения экономической эффективности хозяйствования посредством применения комплексного программного обеспечения. Предложенные этапы оценки эффективности хозяйственной деятельности предприятия подчинены достижению стратегической цели предприятия.

Ключевые слова: эффективность, эффективность деятельности, показатели эффективности, оценка эффективности, анализ, инструментальный.

Табл.: 1. **Библ.:** 26.

Отенко Василий Иванович - доктор экономических наук, доцент, профессор кафедры менеджмента и бизнеса, Харьковский национальный экономический университет (пр. Ленина, 9а, Харьков, 61166, Украина)

E-mail: ovi@hneu.edu.ua

Otenko V. I. Formation of Analytical Tools of Assessment of Company Effectiveness

The article is devoted to the study of theoretical foundations and practical provisions of assessment and analysis of effectiveness of company activity. It reveals essence of such notions as effect, effectiveness, effectiveness of company activity and production effectiveness. It considers economic effectiveness as the main criterion of effective functioning of a company. It considers main approaches and methods of assessment of effectiveness of functioning of a company, which are used in modern practice. The article offers a consequence of execution of analytical work on analysis and assessment of effectiveness of economic activity of a company and identifies required tools and information provision, which is used at each stage of assessment of effectiveness of company activity. It offers the following as the main stages of analysis and assessment of effectiveness of company activity: 1) specification of objects, goals and tasks of analysis and preparation of a plan of analytical work; 2) development of a system of synthetic and analytical indicators; 3) collection of necessary information and preparation of it for analysis; 4) analysis of the structure and dynamics of indicators for assessment of effectiveness of finances; 5) assessment of taxonomic indicators by components of effectiveness and integral assessment of effectiveness; 6) multifactor correlation and regression analysis of effectiveness of economic and financial activity; 7) factor analysis of effectiveness of financial activity; and 8) assessment of results of analysis and search for means of increase of economic effectiveness of economic activity by means of application of a complex software. The offered stages of assessment of effectiveness of economic activity of a company are subordinate to achievement of a strategic goal of a company.

Key words: effectiveness, effectiveness of activity, effectiveness indicators, assessment of effectiveness, analysis, tools.

Tabl.: 1. **Bibl.:** 26.

Otenko Vasilii Ivanovich – Doctor of Science (Economics), Associate Professor, Professor of the Department of Management of Business, Kharkiv National University of Economics (pr. Lenina, 9a, Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: ovi@hneu.edu.ua

Сучасний етап розвитку ринкових відносин в Україні вимагає від вітчизняних підприємств активних дій з підвищення ефективності їх функціонування. У зв'язку з кризою стан економіки значно погіршився, що актуалізує необхідність вирішення проблем, пов'язаних з підвищенням ефективності діяльності підприємств. Загальна криза посилює й ускладнює рішення проблем економічної ефективності, зумовлює необхідність глибокого дослідження його причин, вимагає впровадження нових концепцій управління виробничим процесом, нових методів підвищення ефективності господарської діяльності.

Оцінка ефективності загалом господарської діяльності, управлінських рішень, витрат економічних ресурсів, а також конкретні технології та засоби забезпечення ефективного функціонування підприємств становлять особливий інтерес як для вчених, так і для економістів-практиків. Дане питання вивчали такі зарубіжні вчені, як Л. Мейсел, К. Макнейр, Р. Ланч, К. Кросс, К. Адамс, П. Робертс, Ю. Вебер, Р. Каплан і Д. Нортон та багато вітчизняних учених-економістів Шермет О. Д., Сайфулін Р. С., Ковальов В. В., Волкова О. М., Сурмін Ю. П., Федулова Л. І., Бєлий А. П., Лисенко Ю. Г., Мадих А. А., Макаров К. Г., Осипов В. І., Іващенко Н. П. та інші. Але, на жаль, наявні теоретичні розробки не дають відповідь про наявність «універсальних» критеріїв ефективності, вибір найбільш гідного з існуючих показників на практиці відбувається виходячи з конкретних умов визначення ефективності на кожному підприємстві. Відсутність на рівні промислових комплексів методологічних і методичних розробок з вибору найбільш ефективних методів управління виробництвом в умовах переходу до ринкової економіки призводить до того, що трудові колективи інтуїтивно шукають вихід з кризової ситуації без належного вивчення наслідків та врахування нових факторів, що діють на ефективність їх роботи. Нерідко це призводить до втрати ефективності функціонування підприємства. Таким чином, існує об'єктивна необхідність теоретичного і практичного узагальнення процесів управління ефективністю господарської діяльності на всіх рівнях і рішення проблем на основі впровадження нових механізмів підвищення показників ефективності.

Метою статті є теоретико-методичні положення щодо оцінювання та забезпечення ефективності діяльності підприємства в ринкових умовах, розробка рекомендацій щодо шляхів удосконалення аналітичного інструментарію ефективності його діяльності.

Для характеристики ефективності діяльності підприємства розглядаються такі її ключові поняття, як: «ефективність», «ефект», «економічна ефективність», «ефективність виробництва» та інші. Нерідко ефективність діяльності підприємства ототожнюється авторами з економічною ефективністю.

Аналіз поняття «ефективність» показав, що більшість авторів, які формулюють поняття [7, 8, 10, 12, 13, 16, 17, 19, 23, 25], розуміють цю категорію як відношення ефекту (результату) до витрат або ресурсів, що були витрачені на його отримання. Тобто критерії ефективності формуються на основі витратного (спожиті ресурси) і ресурсного (застосовані ресурси) підходів. Витратний

підхід відображає ефект, одержаний з кожної одиниці сукупних витрат, або окремо витрат живої або упредметненої праці. Ресурсний підхід покликаний характеризувати ефективність використання ресурсів: трудових, матеріальних, фінансових.

Під ефективністю виробництва розуміється, як правило, відображення кінцевих результатів використання ресурсів за певний проміжок часу. Більш складним є поняття ефективності функціонування підприємства. У різних джерелах цей термін має назву: «ефективність діяльності підприємства», «ефективність бізнесу», «ефективність виробничої організації», «ефективність господарської діяльності підприємства». Аналіз наведених визначень дозволяє зробити висновок, що вони трактуються неоднозначно.

Наприклад, Осипов В. І. [18] продуктивність і прибутковість називає двома видами ефективності, що визначають ефективність діяльності підприємства. Але, на нашу думку, ефективність функціонування підприємства повинна визначатись й іншими критеріями. Ефективність функціонування підприємства розглядається з точки зору різних підходів, з урахуванням різного ступеня деталізації, різноманітних факторів. Складність аналізу понять, що характеризують ефективність, полягає у різних рівнях ієрархії об'єкта дослідження, а також глибини теоретичних досліджень.

Треба відзначити, що нині немає чітких меж між поняттями «ефективність», «ефективність виробництва», «ефективність функціонування підприємства». Часто, даючи визначення певного виду ефективності, автори повністю не розкривають сутності підходу до неї.

Ефективність функціонування підприємства повинна визначатись не одним, а кількома важливими критеріями. Головним критерієм ефективного функціонування підприємства слід вважати економічну ефективність. Таким чином, ефективність функціонування підприємства – це комплексна характеристика, яка відображає ступінь використання ресурсних витрат, спроможність досягати поставлених цілей і здатність до стійкої життєдіяльності в конкурентному ринковому середовищі. Вона показує ступінь використання трудових, матеріальних, фінансових, природних та інших ресурсів, ступінь забезпечення позитивного результату (ефекту) господарювання в умовах конкурентного ринку та досягнення запланованих результатів з точки зору поставлених перед системою чи її елементами цілей.

Ефективність функціонування підприємства формується багатьма економічними, виробничими, технічними показниками, а також показниками ефективності управління [2, 4, 5, 6, 8, 14, 18, 21, 24, 26]. Ефективність функціонування підприємства характеризують: рівень технології, продуктивність праці, ступінь раціональності використання сировини, матеріалів, енергетичних ресурсів, рівень менеджменту і т. д.

При цьому слід мати на увазі, що, звичайно, перелік ресурсів підприємства, котрі визначають його ефективність, не є вичерпним, тобто в конкретних умовах на ефективність діяльності підприємства можуть чинити істотний вплив інші фактори. Але для середньостатис-

тичного підприємства, яке діє в умовах ринку, урахування зазначених факторів гарантує отримання найбільш адекватної оцінки стану справ на підприємстві.

У нестабільних умовах ринкової економіки, при обмеженості ресурсів, наявності сильної конкуренції та інших факторів, що роблять значний вплив на розвиток підприємства, від правильності прийняття рішень залежить саме існування підприємств, тому вибір найбільш підходящих методів оцінки ефективності функціонування для окремо взятого підприємства стає надзвичайно актуальним.

Перші моделі вимірювання й оцінки результатів діяльності підприємств з'явилися в 1920-х роках і згодом поширилися практично у всіх країнах з ринковою економікою, причому будувалися вони виключно на основі фінансових показників (наприклад, мультиплікативна модель Дюпона або показник ROI). На сьогодні виділяють безліч підходів до визначення ефективності діяльності підприємства [3, 7, 9, 11, 12, 14, 15, 16, 20, 22].

Традиційний підхід базується на класичній моделі Дюпона «Рентабельність капіталу», передбачає оцінку ефективності на основі двох груп показників: узагальнюючих – показників першого рівня, які характеризують ефективність діяльності підприємства в цілому, порівнюючи результативні показники з витратами усіх ресурсів, і показників другого рівня, які оцінюють ефективність використання окремих видів ресурсів підприємства.

Багаточинниковий підхід пропонується в науковій економічній літературі, проте рідко застосовується на практиці. Він передбачає використання агрегованих індексів ефективності, що є складними і важкими для інтерпретації, а тому і не загально визнані.

Математичний підхід визначено такими методами до оцінки ефективності: методи нелінійної динаміки, метод узагальнених функцій, складні функції і ергодична теорія.

Існують також витратний і ресурсний підходи, застосування яких базується на підрахунку витрат і вартості ресурсів відповідно.

Розглядається також ще один з підходів до оцінки ефективності діяльності підприємства – економетричний, що складається з параметричних і непараметричних методів оцінки, які носять рівноправний характер – вчені-економісти не віддають остаточної переваги жодному з них. До параметричних методів відносять: метод найменших квадратів (МНК), скоригований метод найменших квадратів, стохастичний граничний аналіз (SFA), метод без специфікації розподілу (DFA) і метод густого кордону (TFA).

Непараметричні методи полягають у використанні математичного програмування, до них можна віднести: аналіз середовища функціонування або оболонки даних (DEA); метод вільного розміщення оболонки (FDH); індекси продуктивності.

Оцінка ефективності діяльності на основі концепції «Performance Management» (управління результативністю) передбачає використання так званої збалансованої системи індикаторів (*Balance Scorecard (BSC)*), яка

включає різні фінансові й нефінансові показники, що дають змогу комплексно оцінити вартість підприємства й ефективність його діяльності. Показники рентабельності використовуються в цій системі як другорядні, а основним є економічна додана вартість (EVA).

Зарубіжні вчені Р. Каплан і Д. Нортон [9] розглядають найбільш поширений підхід до оцінки ефективності функціонування підприємства, заснований на розробці збалансованої системи показників, головна мета якої полягає в об'єднанні більшості з існуючих показників у відповідні системи для оцінки та аналізу ефективності на кожному ієрархічному рівні управління. Недоліком цієї системи є обмеженість у формуванні показників, її складність, обмеженість у сфері застосування. М. В. Мейер у роботі «Оцінка ефективності бізнесу» [14] спростовує раціональність використання збалансованої системи показників і пропонує оцінювати ефективність функціонування суб'єкта господарювання за допомогою процесно-орієнтованого аналізу рентабельності (*Activity-Based Profitability Analysis, ABPA*) – це методика оцінки ефективності, розроблена на основі принципів ФВА та збалансованої системи показників. Особливістю методики *ABPA* полягає в тому, що вона дозволяє виділити рентабельні процеси від нерентабельних і здатна провести даний процес для кожного споживчого сегмента, визначити рентабельність тих або інших продуктів і послуг, тим самим рекомендувати ті або інші продукти або послуги до продажу, а в деяких випадках рекомендувати, які продукти (послуги) слід постачати без націнки. З метою систематизації методів оцінки ефективності функціонування підприємств багато вчених розділяють існуючі методики на два принципово різні підходи: кількісний і якісний [1].

Найбільш пропрацьованими методами в кількісній оцінці ефективності підприємств є вартісний і фінансово-економічний методи. Якісні підходи до оцінки ефективності підприємств акцентують увагу на окремих аспектах (організаційному, соціальному, екологічному і т. д.) діяльності підприємств. У сучасних умовах стрімко мінливого зовнішнього підприємницького середовища не можна обмежуватися тільки економічною стороною проблеми.

У роботі запропоновано певну послідовність виконання аналітичної роботи з метою аналізу і оцінки ефективності господарської діяльності підприємства. У *табл. 1* представлено методи та інструментарій, що використовується на кожному етапі оцінки фінансової діяльності підприємства.

На етапі уточнення об'єктів, мети і задач аналізу та складання плану аналітичної роботи використовуються такі методи, як: аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняння. На другому етапі відбувається розробка системи синтетичних і аналітичних показників для характеристики об'єкт аналізу. Такі методи, як спостереження, теоретичне узагальнення, групування найбільш широко використовується саме на другому етапі.

Третім етапом є збір і підготовка до аналізу необхідної інформації. Цей етап характеризується розрахунком показників за допомогою загалом економіко-

математичних методів і саме – коефіцієнтного методу, застосуванням методів порівняння з нормативними критеріями перевірки точності інформації та приведення даних до порівняльного вигляду за допомогою статистичних, порівняння за певним критерієм у динаміці та найпростіших математичних методів, а також групування даних.

На четвертому етапі оцінки ефективності фінансової діяльності підприємства застосовуються методи системного і порівняльного аналізу. Також на цьому етапі проводиться вертикальний та горизонтальний аналіз балансу. Застосування знаходять метод порівняння, групування, індексний метод.

На п'ятому етапі оцінки ефективності господарської діяльності підприємства застосовуються методи системного і порівняльного аналізу. Також на цьому етапі за допомогою методу таксономії та збалансованої системи показників (BSC) проводиться групування по-

казників за складовими ефективності господарської діяльності підприємства. Після отримання таксономічних коефіцієнтів для кожної складової (групи показників) із застосуванням інтегрального показника доцільно розрахувати ефективність господарської діяльності аналізованого підприємства. Комплексний аналіз ефективності господарської діяльності проводиться на основі збалансованої системи показників.

Для того, щоб аналіз ефективності господарської діяльності мав практичне застосування, він повинен бути, з одного боку, комплексним, тобто охоплювати всі сторони економічного процесу і виявляти всебічні причинні залежності, які впливають на діяльність організації. З іншого боку, аналіз повинен забезпечити системний підхід, коли кожен досліджуваний об'єкт розглядається як складна система, котра постійно змінюється і знаходиться під впливом ряду факторів зовнішнього і внутрішнього середовища.

Таблиця 1

Основні етапи та аналітичний інструментарій аналізу і оцінки ефективності діяльності підприємства

Етап	Аналітичний інструментарій	Забезпечення
1. Уточнення об'єктів, мети і задач аналізу, складання плану аналітичної роботи	Аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняння, конференція	Цілі та стратегії підприємства, стратегічний план підприємства
2. Розробка системи синтетичних і аналітичних показників	Спостереження, теоретичне узагальнення, групування	Методики оцінки ефективності діяльності підприємства; методичні рекомендації, підручники з економічного аналізу, монографії, статті у профільних виданнях щодо оцінки ефективності діяльності підприємства
3. Збір і підготовка до аналізу необхідної інформації	Порівняння з нормативними критеріями, порівняння за певним критерієм у динаміці, найпростіші математичні методи, групування	Нормативні документи та інструкції, дані бухгалтерського обліку та фінансової звітності, статистичні середньогалузеві показники
4. Аналіз структури та динаміки даних показників для оцінювання ефективності фінансів	Системний і порівняльний аналіз, групування, вертикальний та горизонтальний аналіз	Методики та методичні рекомендації щодо аналізу та оцінки фінансової діяльності підприємства
5. Оцінювання таксономічних показників за складовими ефективності та інтегральна оцінка ефективності	Системний і порівняльний аналіз, метод таксономії, збалансована система показників (BSC), групування, інтегральний метод, експертних оцінок; критерію min-max; визначення в системі показників – ознак стимуляторів, дестимуляторів і номінаторів	Методики та методичні рекомендації розрахунку інтегральних показників, розрахунку таксономічного показника
6. Багатофакторний кореляційно-регресійний аналіз ефективності господарської та фінансової діяльності	Економіко-математичні методи моделювання (кореляційно-регресійний аналіз), інтегральний метод	Порядок виконання кореляційно-регресійного аналізу, показники ефективності діяльності підприємства, пакет прикладних програм Statgraphics+5.0
7. Факторний аналіз ефективності фінансової діяльності	Економіко-математичні методи моделювання, інтегральний метод, факторний аналіз	Методика проведення де термінованого та стохастичного факторного аналізу, показники ефективності діяльності підприємства, пакет прикладних програм STATISTICA 8.0
8. Оцінка результатів аналізу та пошук засобів підвищення економічної ефективності господарювання за допомогою застосування комплексного програмного забезпечення	Абстрагування, аналіз, синтез, екстраполяція, метод мозкового штурму, моделювання, метод ковзких середніх, історичної аналогії, методи з декомпозицією динамічного ряду	Дані бухгалтерського обліку та фінансової звітності, комп'ютерні системи підтримки і прийняття рішень підприємства, тактичний і стратегічний плани підприємства, управлінська звітність

За допомогою багатофакторного кореляційно-регресійного аналізу досліджується вплив кожної зі складових на загальну ефективність. Оскільки фінансова сфера відіграє важливу роль у загальній ефективності господарської діяльності, також досліджується вплив показників (факторів) фінансової сфери на показник ефективності фінансової сфери діяльності. Виділяють такі ключові показники ефективності за складовими: фінанси – рентабельність активів, рентабельність продажів, коефіцієнт автономії, коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт фінансової стійкості, середньорічна вартість оборотних засобів; внутрішні процеси – фондівіддача, середньорічна вартість основних фондів; клієнти – коефіцієнт оборотності матеріальних оборотних засобів; розвиток потенціалу – забезпечення підприємства висококваліфікованими працівниками, продуктивність праці.

Шостий етап характеризується застосуванням методів кореляційно-регресійного аналізу щодо оцінки ефективності діяльності підприємства. Застосування даного методу економіко-математичного моделювання відбувається за допомогою програмного продукту STATISTICA 8.0.

На наступному, сьомому етапі оцінки ефективності фінансової діяльності підприємства за допомогою факторного аналізу оцінюємо вплив показників на кожний з факторів. Пропонується факторна модель, що складається з чотирьох факторів: платоспроможності та ліквідності; фінансової стійкості; рентабельності; ділової активності.

На останньому, восьмому етапі відбувається оцінка результатів попереднього аналізу та розробка заходів щодо підвищення ефективності фінансової діяльності підприємства.

Для проведення аналізу фінансової та загальної ефективності діяльності на підставі бухгалтерської (фінансової) звітності як основного джерела інформації будується алгоритм факторного аналізу зміни загальної ефективності за звітний період. Дані оперативної, статистичної звітності та позаоблікова інформація доповнюють дані фінансової звітності.

ВИСНОВКИ

Запропоновані етапи оцінки ефективності господарської діяльності підприємства підпорядковані досягненню стратегічної мети підприємства. Збільшення ефективності господарської діяльності підприємства – це завдання комплексне. Вплив на складові ефективності в остаточному підсумку може призвести до негативного результату. Наприклад, збільшення запасів сировини і матеріалів з метою розширення виробництва при відсутності відповідних джерел фінансування може призвести до погіршення фінансового стану економічного суб'єкта господарювання.

При проведенні аналізу необхідно враховувати, що на результат діяльності підприємств чинять вплив як економічні, так і організаційні фактори. Крім того, підприємства як самостійні економічні суб'єкти господарської діяльності мають право розподіляти результати діяльності, тобто прибуток, мають економічну свободу у

виборі партнерів і здійснюють цей вибір, виходячи тільки з цілей економічної доцільності та власної вигоди.

Необхідним елементом господарювання підприємця в сучасних умовах є самостійність в організації постачання виробництва сировиною, найму персоналу і розпорядженні виготовленою продукцією, а також у вирішенні питань, що стосуються фінансування капітальних вкладень, забезпечення підприємства оборотними коштами й інших задач, виходячи з власного бачення перспектив здійснення виробничої діяльності. ■

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Білик М. Д.** Сутність і оцінка фінансового стану підприємства : навчальний посібник / М. Д. Білик. – К. : КНЕУ, 2000. – 325 с.
- 2. Богданович О. Г.** Аналіз ефективності діяльності підприємства на засадах узгодження інтересів груп економічного впливу / О. Г. Богданович // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2012. – № 1. – С. 25.
- 3. Вдовенко З. В.** Методологические подходы к оценке эффективности деятельности субъекта хозяйствования / З. В. Вдовенко // Вестник Томского государственного университета. – 2004. – № 284. – С. 42 – 45.
- 4. Гончаров В. И.** Менеджмент : учеб. пособие / В. И. Гончаров. – Мн. : Мисанта, 2003. – 624 с.
- 5. Головенко А.** Підвищення ефективності діяльності підприємства як результат ефективного управління / А. Головенко [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://conference.spkneu.org/2012/12/golovenko-o/>
- 6. Гринчук В. Г.** Підвищення ефективності функціонування підприємств на принципах сучасного менеджменту / В. Г. Гринчук // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2010. – № 17. – С. 9.
- 7. Иваниенко В. В.** Финансовый анализ : учеб. пособие. – 2-е изд. / В. В. Иваниенко. – Х. : Издательский дом «ИНЖЭК», 2003. – 176 с.
- 8. Иващенко Н. П.** Экономика фирмы : учебник / Н. П. Иващенко. – М. : ИНФРА, 2006. – 528 с.
- 9. Каплан Р.** Сбалансированная система показателей. / Р. Каплан, Д. Нортон. – М. : Олимп-Бизнес. – 2003. – 214 с.
- 10. Ковалев В. В.** Анализ хозяйственной деятельности предприятия / В. В. Ковалев, О. Н. Волкова. – М. : ПБОЮЛ Грищенко Е. М., 2000. – 424 с.
- 11.** Комплексные оценки в системе управления предприятием / А. П. Белый, Ю. Г. Лысенко, А. А. Мадых и др. ; Под общ. ред. Ю. Г. Лысенко. – Донецк : ООО «Юго-Восток», Лтд», 2003. – 120 с.
- 12. Лямець В. І.** Системний аналіз. Вступний курс. – 2-е вид., перероб. і доп. / В. І. Лямець, А. Д. Тевяшев. – Х. : ХНУРЕ, 2004. – 448 с.
- 13. Маркіна І. А.** Методологічні питання ефективності управління / І. А. Маркіна // Фінанси України. – 2000. – № 6. – С. 24 – 32.
- 14. Мейер М. В.** Оценка эффективности бизнеса / М. В. Мейер, В. Маршал; [пер. с англ. А. О. Корсунский]. – М. : ООО «Вершина», 2004. – 272 с.
- 15. Наумов О. Б.** Визначення економічної ефективності виробництва за узагальнюючими показниками / О. Б. Наумов // Економіка АПК. – 2000. – № 5. – С. 39 – 42.
- 16. Нусинов В. Я.** Экономический анализ деятельности предприятий и объединений в промышленности : учеб.

посobie / В. Я. Нусинов, А. М. Турило, А. Г. Темченко. – Кривой Рог : Минерал, 1999. – 172 с.

17. Орлов П. А. Экономика предприятия : учеб. пособие / П. А. Орлов. – Х. : РИО ХГЭУ, 2000. – 401 с.

18. Осипов В. І. Экономика підприємства : підручник / В. І. Осипов. – О. : Маяк, 2005. – 724 с.

19. Падерин И. Д. Научные и практические аспекты повышения экономической эффективности современного предприятия / И. Д. Падерин // Вісник Академії економічних наук України. – 2003. – № 1. – С. 89 – 95.

20. Перехрест Т. В. Методологія оцінювання ефективності діяльності підприємства / Т. В. Перехрест // Науковий вісник. – 2010. – № 3. – С. 7.

21. Покропивний С. Ф. Экономика підприємства : підручник / С. Ф. Покропивний. – К. : КНЕУ, 2003. – 608 с.

22. Сергеева О. В. Формування стратегічних змін підприємства на основі збалансованої системи показників / О. В. Сергеева [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Tiru/2011_31_1/Sergeevapdf

23. Сурмин Ю. П. Теория систем и системный анализ : учеб. пособие / Ю. П. Сурмин. – К. : МАУП, 2010. – 17 с.

24. Федорова Н. Н. Организационная структура управления предприятием : учеб. пособие / Н. Н. Федорова. – М. : ТК Велби, 2003. – 256 с.

25. Федулова Л. І. Менеджмент організацій : підручник / Л. І. Федулова. – К. : Либідь, 2003. – 448 с.

26. Шеремет А. Д. Методика фінансового аналізу підприємства / А. Д. Шеремет, Р. С. Сейфулін, Є. В. Негашев. – М. : 2004. – С. 203 – 215.

REFERENCES

Bilyk, M. D. *Sutnist i otsinka finansovoho stanu pidpriemstva* [Nature and assessment of the financial condition of the company]. Kyiv: KNEU, 2000.

Bohdanovych, O. H. "Analiz efektyvnosti diialnosti pidpriemstva na zasadakh uzgodzhennia interesiv hrup ekonomichnoho vplyvu" [Analysis of performance on the basis of coordination of the economic impact of interest groups]. *Marketing i menedzhment innovatsii*, no. 1. (2012): 25-.

Belyy, A. P., Lysenko, Yu. G., and Madykh, A. A. *Kompleksnye otsenki v sisteme upravleniia predpriatiem* [Comprehensive evaluation in the management of the enterprise]. Donetsk: Yugo-Vostok Ltd, 2003.

Fedorova., N. N. *Organizatsionnaia struktura upravleniia predpriatiem* [The organizational structure of the enterprise management]. Moscow: TK Velbi, 2003.

Fedulova, L. I. *Menedzhment orhanizatsii* [Management of organization]. Kyiv: Lybid, 2003.

Goncharov, V. I. *Menedzhment* [Management]. Minsk: Misanta, 2003.

Hrynchuk, V. H. "Pidvyshchennia efektyvnosti funktsionuvannia pidpriemstv na pryntsyapkakh suchasnoho menedzhmentu" [Increasing efficiency of enterprises on the principles of modern management]. *Naukovi pratsi KNTU. Ekonomichni nauky*, no. 17 (2010): -9.

Holovenko, A. "Pidvyshchennia efektyvnosti diialnosti pidpriemstva iak rezultat efektyvnoho upravlinnia" [Improving the efficiency of the company as a result of effective management]. <http://conference.spkneu.org/2012/12/golovenko-o/>.

Ivanienko, V. V. *Finansovyy analiz* [Financial analysis]. Kharkiv: INZhEK, 2003.

Ivashchenko, N. P. *Ekonomika firmy* [Economy companies]. Moscow: INFRA, 2006.

Kaplan, R., and Norton, D. *Sbalansirovannaia sistema pokazateley* [The Balanced Scorecard]. Moscow: Olimp-Biznes., 2003.

Kovalev, V. V., and Volkova., O. N. *Analiz khoziaystvennoy deiatelnosti predpriatiia* [Analysis of the economic performance of an enterprise]. Moscow: PBOYuL Grizhenko E. M., 2000.

Liamets, V. I., and Teviashev, A. D. *Systemnii analiz. Vstupnyi kurs* [System analysis. Introductory course]. Kharkiv: KhNURE, 2004.

Meyer, M. V., and Marshal, V. *Otsenka effektivnosti biznesa* [Evaluating the effectiveness of business]. Moscow: Vershina, 2004.

Markina, I. A. "Metodolohichni pytannia efektyvnosti upravlinnia" [Methodological issues management efficiency]. *Finansy Ukrainy*, no. 6 (2000): 24-32.

Nusynov, V. Ya., Turylo, A. M., and Temchenko, A. H. *Ekonomicheskyi analiz deiatelnosti predpriaty i obedynenyi v promyshlennosti* [Economic analysis of enterprises and associations in the industry]. Kryvoi Roh: Myneral, 1999.

Naumov, O. B. "Vyznachennia ekonomichnoi efektyvnosti vyrobnytstva za uzahalniuiuchymy pokaznykamy" [Determination of economic efficiency for general indicators]. *Ekonomika APK*, no. 5 (2000): 39-42.

Osypov, V. I. *Ekonomika pidpriemstva* [Business Economics]. Odesa: Maiak, 2005.

Orlov, P. A. *Ekonomika predpriatiia* [Enterprise Economics]. Kharkiv: RIO KhGEU, 2000.

Perekhrest, T. V. "Metodolohiia otsiniuvannia efektyvnosti diialnosti pidpriemstva" [Methodology for evaluating the effectiveness of the company]. *Naukovyi visnyk*, no. 3 (2010): 7.

Pokropyvnyi., S. F. *Ekonomika pidpriemstva* [Business Economics]. Kyiv: KNEU, 2003.

Paderyn, Y. D. "Nauchnye y praktycheskye aspekty povysheniya ekonomicheskoi efektyvnosti sovremennoho predpriatiia" [Scientific and practical aspects of improving the economic efficiency of the modern enterprise]. *Visnyk Akademii ekonomichnykh nauk Ukrainy*, no. 1 (2003): 89-95.

Surmyn, Yu. P. *Teoriya system y systemnyi analiz* [Systems theory and systems analysis]. Kyiv: MAUP, 2010.

Serhieieva, O. V. "Formuvannia stratehichnykh zmin pidpriemstva na osnovi zbalansovanoi systemy pokaznykiv" [Forming strategic changes based on the Balanced Scorecard]. http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Tiru/2011_31_1/Sergeevapdf

Sheremet, A. D., Seifulin, R. S., and Nehashev., Ye. V. *Metodyka finansovoho analizu pidpriemstva* [Methods of financial analysis]. Moscow, 2004.

Vdovenko, Z. V. "Metodologicheskie podkhody k otsenke effektivnosti deiatelnosti subekta khoziaystvovaniia" [Methodological approaches to evaluating the effectiveness of a business entity]. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta*, no. 284 (2004): 42-45.